YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

8 päivänä syyskuuta 2005 *

Asiassa C-121/03,

jossa on kyse EY 226 artiklaan perustuvasta jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskevasta kanteesta, joka on nostettu 19.3.2003,

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään G. Valero Jordana, prosessiosoite Luxemburgissa,

kantajana,

vastaan

Espanjan kuningaskunta, asiamiehenään N. Díaz Abad, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana,

* Oikeudenkäyntikieli: espanja.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. Rosas sekä tuomarit J.-P. Puissochet (esittelevä tuomari), S. von Bahr, U. Lõhmus ja A. Ó Caoimh,

julkisasiamies: C. Stix-Hackl,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies M. Ferreira,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 15.12.2004 pidetyssä istunnossa esitetyn,

kuultuaan julkisasiamiehen 26.5.2005 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Euroopan yhteisöjen komissio vaatii kanteenaan yhteisöjen tuomioistuinta toteamaan, että koska Espanjan kuningaskunta

— ei ole toteuttanut jätteistä 15 päivänä heinäkuuta 1975 annetun neuvoston direktiivin 75/442/ETY (EYVL L 194, s. 39), sellaisena kuin se on muutettuna 18.3.1991 annetulla neuvoston direktiivillä 91/156/ETY (EYVL L 78, s. 32;

jäljempänä direktiivi 75/442), 4, 9 ja 13 artiklan noudattamisen edellyttämiä toimenpiteitä, ei ole toteuttanut tarpeellisia toimenpiteitä taatakseen, että Baix Terin alueella Géronen maakunnassa sijaitsevista sikaloista peräisin olevista jätteistä huolehditaan tai että ne hyödynnetään vaarantamatta ihmisten terveyttä tai pilaamatta ympäristöä on antanut useiden näistä sikaloista toimia ilman tässä direktiivissä edellytettyä lupaa ja ilman välttämättömiä säännönmukaisia tarkastuksia

— ei ole suorittanut ennen näiden sikaloiden rakentamista tai ennen niitä koskevien hankkeiden muuttamista mitään niiden ympäristövaikutusten arviointia, kuten tiettyjen julkisten ja yksityisten hankkeiden ympäristövaikutusten arvioinnista 27 päivänä kesäkuuta 1985 annetun neuvoston direktiivin 85/337/ETY (EYVL L 175, s. 40; jäljempänä direktiivi 85/337 alkuperäinen versio) 2 artiklan ja 4 artiklan 2 kohdassa tai tämän direktiivin säännöksissä, sellaisena kuin se on muutettuna 3.3.1997 annetulla neuvoston direktiivillä 97/11/EY (EYVL L 73, s. 5; jäljempänä direktiivi 85/337), edellytetään

— ei ole toteuttanut nyt esillä olevassa kanteessa tarkoitettujen sikaloiden osalta tarvittavia hydrogeologisia tutkimuksia pilaantuneella alueella, kuten pohjaveden suojelemisesta tiettyjen vaarallisten aineiden aiheuttamalta pilaantumiselta 17 päivänä joulukuuta 1979 annetun neuvoston direktiivin 80/68/ETY (EYVL 1980, L 20, s. 43) 3 artiklan b kohdassa, 5 artiklan 1 kohdassa ja 7 artiklassa edellytetään

— on ylittänyt juomaveden laadusta 15 päivänä heinäkuuta 1980 annetun neuvoston direktiivin 80/778/ETY (EYVL L 229, s. 11) liitteessä I olevan C osan 20 kohdan mukaisen nitraattimuuttujan suurimman sallitun pitoisuuden useissa yleisissä vedenjakelujärjestelmissä Baix Terin alueella kyseisen direktiivin 7 artiklan 6 kohdan vastaisesti,

se ei ole noudattanut kyseisten direktiivien mukaisia velvoitteitaan.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Jätteitä koskeva lainsäädäntö

Yhteisön lainsäädäntö

2 Direktiivin 75/442 1 artiklan a alakohdan ensimmäisessä alakohdassa määritellään jätteillä tarkoitettavan "mitä tahansa liitteessä I esitetyissä luokissa mainittua ainetta tai esinettä, jonka haltija hävittää, aikoo hävittää tai on velvollinen hävittämään".

3 Direktiivin 75/442 1 artiklan a alakohdan toisessa alakohdassa velvoitetaan komissio laatimaan "luettelo jätteistä, jotka kuuluvat liitteessä I lueteltuihin luokkiin". Direktiivin 75/442/ETY 1 artiklan a alakohdan mukaisen jäteluettelon laatimisesta 20.12.1993 tehdyllä päätöksellä 94/3/EY (EYVL 1994, L 5, s. 15) komissio on laatinut "Euroopan jäteluettelon", johon sisältyvät muun muassa "alkutuotannosta syntyvien jätteiden" joukossa "eläinulosteet, virtsa ja lanta (mukaan lukien pilaantunut olki), erikseen kootut ja toimipaikan ulkopuolella käsitellyt poistovirrat". Kyseisen päätöksen liitteessä olevassa alkuhuomautuksessa täsmennetään, että tämä jäteluettelo "ei ole tyhjentävä", että "jonkin aineen sisältyminen luetteloon ei välttämättä tarkoita, että sitä pidettäisiin kaikissa tapauksissa jätteenä" ja että "luetteloon kuulumisella on merkitystä vain silloin, kun aine vastaa jätteen määritelmää".

4 Mainitun direktiivin 1 artiklan c alakohdassa määritellään haltijalla tarkoitettavan "jätteen tuottajaa, luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, jonka hallussa jäte on".

5 Direktiivin 75/442 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Tätä direktiiviä ei sovelleta:

a) kaasumaisiin päästöihin ilmakehään;

b) seuraaviin jätteisiin, milloin ne kuuluvat muun lainsäädännön alaan:

— —

iii) eläinten raatoihin ja seuraaviin maatalouden jätteisiin: ulosteet ja muut luonnonmukaiset, vaarattomat maanviljelyksessä käytetyt aineet;

— —

2. Erityisdirektiiveillä voidaan antaa tiettyjä tapauksia koskevia erityisiä säännöksiä tai täydentää tämän direktiivin säännöksiä tiettyjen jätelajien kuljetuksen ja käsittelyn osalta."

6 Kyseisen direktiivin 4 artiklassa säädetään seuraavaa:

"Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että jätteet hyödynnetään tai niistä huolehditaan vaarantamatta ihmisten terveyttä ja käyttämättä menettelyjä tai menetelmiä, joista voi aiheutua vahinkoa ympäristölle ja erityisesti, että:

— ei vaaranneta vesiä, ilmaa, maaperää ja kasveja sekä eläimiä;

— ei tuoteta melu- tai hajuhaittoja;

— ei vahingoiteta haitallisesti maaseutua tai erityisalueita.

Jäsenvaltioiden on myös toteutettava tarvittavat toimenpiteet jätteiden hylkäämisen, upottamisen tai valvomattoman huolehtimisen estämiseksi."

7 Saman direktiivin 9 artiklan mukaan muun muassa mainitun 4 artiklan soveltamiseksi on kaikkien laitosten tai yritysten, jotka suorittavat liitteessä II A tarkoitettuja jätteistä huolehtimista koskevia toimia, saatava siihen lupa toimivaltaiselta viran-

omaiselta, ja tällaisessa luvassa on erityisesti mainittava jätteiden lajit ja määrät, tekniset vaatimukset, toteutettavat turvatoimet, paikka, jossa jätteestä huolehditaan, ja käsittelymenetelmä.

8 Direktiivin 75/442 13 artiklassa säädetään seuraavaa:

"Toimivaltaisten viranomaisten on tehtävä määräajoin asianmukaiset tarkastukset laitoksissa tai yrityksissä, jotka suorittavat 9–12 artiklassa tarkoitettuja toimia."

Kansallinen lainsäädäntö

9 Jätteistä 21.4.1998 annetun lain nro 10/1998 (BOE 22.4.1998) 2 §:n 2 momentissa säädetään, että "tätä lakia sovelletaan täydentävästi seuraavilla aloilla niiden seikkojen osalta, joista sen erityissäännöksissä nimenomaisesti säädetään:

— —

b) kuolleista eläimistä ja eläinperäisistä jätteistä huolehtiminen ja niiden jalostaminen sellaisena kuin tätä toimintaa säännellään kuolleista eläimistä ja eläinperäisistä jätteistä huolehtimista ja niiden jalostamista sekä patogeenisilta vaikutusaineilta eläinten ravinnossa suojaamista koskevista terveysnormeista 17.12.1993 annetulla kuninkaan asetuksella nro 2224/1993 — —

c) maatalouden alkutuotannosta sekä nautaeläimistä peräisin olevat jätteet, jotka muodostuvat ulosteista ja muista luonnollisista aineista, jotka eivät ole vahingollisia ja joita käytetään maataloudessa, sellaisena kuin tätä toimintaa säännellään vesien suojelusta maataloudesta peräisin olevien nitraattien aiheuttamalta pilaantumiselta 16.2.1996 annetulla kuninkaan asetuksella nro 261/1996 sekä säännöksillä, jotka hallituksen on annettava viidennen täydentävän säännöksen mukaisesti.

— — "

10 Tässä viidennessä täydentävässä säännöksessä säädetään, että mainitun 2 §:n 2 momentin c alakohdassa tarkoitettujen jätteiden käyttämiseen maataloudessa lannoitteina sovelletaan hallituksen tätä varten antamia asetuksia sekä itsehallintoalueiden tarpeen vaatiessa antamia täydentäviä normeja. Saman täydentävän säännöksen mukaan näissä normeissa vahvistetaan lannoitteina käytettävien jätteiden laji ja määrä sekä ne edellytykset, joiden täyttyessä toiminta ei ole luvanvaraista, ja siinä säädetään, että edellä mainittua toimintaa on harjoitettava vaarantamatta ihmisten terveyttä ja käyttämättä menetelmiä, jotka voivat vahingoittaa ympäristöä ja erityisesti aiheuttaa vesien pilaantumista. Kyseisen täydentävän säännöksen 3 §:ssä säädetään myös, että jos siinä tarkoitettuja jätteitä käytetään siinä kuvatuin edellytyksin, kyseessä ei ole 2.8.1985 annetun lain nro 29/1985 92 §:ssä tarkoitettu päästö vesiin.

11 Espanjan hallitus antoi 3.3.2000 tästä viidennestä täydentävästä säännöksestä johtuvan lakisääteisen valtuutuksen nojalla kasvatussikaloiden toimintaa koskevista perussäännöistä kuninkaan asetuksen nro 324/2000 (BOE 8.3.2000). Tässä asetuksessa säädetään, että kasvatussikaloista peräisin olevaa karjanlantaa voidaan käyttää muun muassa hyödyntämällä sitä orgaanisina lannoitteina ja että näin käytettyjen poistovirtojen enimmäismäärien ja niiden typpipitoisuuden on noudatettava kuninkaan asetuksessa nro 261/1996 säädettyjä normeja.

12 Katalonian itsehallintoalue hyväksyi jätteistä 15.7.1993 annetun lain nro 6/1993. Tämän lain 4 §:n 2 momentin c kohdassa suljetaan sen soveltamisalan ulkopuolelle "maataloudesta ja karjankasvatuksesta peräisin olevat jätteet, jotka eivät ole vaarallisia ja joita käytetään yksinomaan maataloustoiminnassa". Kasvatuseläinten ulosteiden huolehtimisesta 1.8.2001 annettu asetus nro 220/2001, jossa säädetään muun muassa velvoitteesta laatia huolehtimissuunnitelmia ja pitää rekisterejä, täydentää tätä lainsäädäntöä. Tässä asetuksessa täsmennetään, että kyseisistä jätteistä on huolehdittava typpeä koskevan hyvän maatalouskäytännön ohjeita noudattaen, jotka on hyväksytty 22.10.1998 annetulla lakiasetuksella.

Tiettyjen hankkeiden ympäristövaikutusten arviointia koskeva lainsäädäntö

Yhteisön lainsäädäntö

13 Direktiivin 85/337 alkuperäisen version 2 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Jäsenvaltioiden on toteutettava kaikki tarpeelliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että ennen luvan myöntämistä arvioidaan niiden hankkeiden vaikutukset, joilla etenkin laatunsa, kokonsa tai sijaintinsa vuoksi todennäköisesti on merkittäviä ympäristövaikutuksia.

Tässä tarkoitetut hankkeet määritellään 4 artiklassa."

14 Mainitun direktiivin 4 artiklan 2 kohdan mukaan "liitteessä II mainittuihin luokkiin kuuluvat hankkeet arvioidaan 5–10 artiklan mukaisesti, jos jäsenvaltiot toteavat niiden laadun sitä vaativan". Tässä liitteessä II olevan 1 kohdan f alakohdassa mainitaan siankasvatukseen tarkoitetut laitokset.

15 Direktiivin 85/337 4 artiklan 1 kohdan mukaan "liitteessä I mainittuihin luokkiin kuuluvat hankkeet arvioidaan 5–10 artiklan mukaisesti".

16 Mainitussa liitteessä I olevan 17 kohdan b alakohdassa mainitaan tehokasvatukseen tarkoitetut sikalat, joissa kasvatetaan yli 3 000 sikaa (paino yli 30 kg), ja saman kohdan c alakohdassa mainitaan sikalat, joissa kasvatetaan yli 900:aa emakkoa.

17 Direktiivin 85/337 4 artiklan 2 kohdassa säädetään, että jäsenvaltioiden on määriteltävä liitteessä II mainittujen hankkeiden osalta tapauskohtaisesti selvittämällä tai jäsenvaltioiden asettamien raja-arvojen tai valintaperusteiden avulla, "arvioidaanko tämä hanke 5–10 artiklan mukaisesti". Saman 4 artiklan 3 kohdassa täsmennetään, että "tutkittaessa hankkeita tapauskohtaisesti tai vahvistettaessa raja-arvoja tai valintaperusteita 2 kohdan soveltamiseksi, liitteessä III vahvistetut kyseistä hanketta koskevat olennaiset arviointiperusteet on otettava huomioon".

18 Direktiivin 85/337 liitteessä II olevassa 1 kohdan e alakohdassa mainitaan "karjan tehokasvatukseen tarkoitetut laitokset (muut kuin liitteessä I mainitut)" ja saman liitteen 13 kohdassa "kaikki muutokset tai laajennukset liitteessä I tai liitteessä II mainittuihin sellaisiin hankkeisiin, joille on jo myönnetty lupa, jotka on jo toteutettu tai joita parhaillaan toteutetaan, jos muutoksesta tai laajennuksesta voi olla merkittävää haittaa ympäristölle". Jäsenvaltioiden oli pantava direktiivi 85/337 täytäntöön ennen 14.3.1999.

Kansallinen lainsäädäntö

19 Ympäristöhallinnon kokonaisvaltaisesta väliintulosta 27.2.1998 annetun Katalonian itsehallintoalueen lain nro 3/1998 sekä sen täytäntöönpanoasetuksen eli 18.5.1999 annetun asetuksen nro 136/1999 nojalla yli 2 000 lihotussikaa taikka yli 750 kasvatusemakkoa sisältäville sikaloille on saatava ympäristöalan ennakkolupa, jonka edellytyksenä on karjanlannasta ja eläinten ruhoista huolehtimista koskevien täsmällisten velvoitteiden täyttäminen. Sikaloiden, joissa on 200–2 000 sikaa, on saatava ennen niiden perustamista ympäristölupa. Samassa laissa säädetään, että olemassa oleville kasvatussikaloille, joilla ei ole ympäristölupaa, on tehtävä lupahakemus niiden tilanteen lainmukaistamiseksi.

20 Kansallisella tasolla ympäristövaikutusten arvioinnista 28.6.1986 annetun kuninkaan asetuksen nro 1302/1986 muuttamisesta 8.5.2001 annetussa laissa nro 6/2001 (BOE 9.5.2001) velvoitetaan suorittamaan ympäristövaikutusten arviointi uusille tehokasvatussikaloille, joissa on yli 2 000 lihotussikaa ja yli 750 kasvatussikaa.

Pohjavesien suojelua koskeva lainsäädäntö

Yhteisön lainsäädäntö

21 Direktiivin 80/68 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

"Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet:

— —

b) rajoittaakseen luettelon II aineiden pohjaveteen joutumista, jotta vältytään näiden aineiden aiheuttamalta pohjaveden pilaantumiselta."

22 Mainitussa luettelossa II olevassa 3 kohdassa mainitaan "aineet, joilla on haitallinen vaikutus pohjaveden makuun tai hajuun ja yhdisteet, jotka mahdollisesti vedessä muodostavat tällaisia aineita ja tekevät sen ihmisten käyttöön sopimattomaksi".

23 Direktiivin 80/68 5 artiklassa säädetään muun muassa, että jäsenvaltioiden on saatettava ennakkotarkastuksen alaisiksi kaikki luettelon II aineiden päästöt ja että ne voivat myöntää luvan sillä edellytyksellä, että noudatetaan kaikkia teknisiä varotoimia, jotka ovat tarpeen näiden aineiden aiheuttaman pohjaveden pilaantumisen ehkäisemiseksi.

24 Mainitun direktiivin 7 artiklan mukaan "ennakkotutkimukset, joita tarkoitetaan 4 ja 5 artiklassa, sisältävät kyseisen alueen hydrogeologisten olojen, pintamaan ja syvempien maakerrosten mahdollisten puhdistavien ominaisuuksien ja päästöstä pohjaveden laadulle aiheutuvan pilaantumisen ja muuttumisvaaran tutkimuksen, ja niissä on todettava, onko aineiden päästäminen pohjaveteen ympäristön kannalta tyydyttävä ratkaisu".

Kansallinen lainsäädäntö

25 Nyt esillä olevassa asiassa yhteisöjen tuomioistuimen tietoon ei ole saatettu mitään kansallista lakia, jonka nimenomaisena tarkoituksena olisi direktiivin 80/68 täytäntöönpano.

Juomaveden laatua koskeva lainsäädäntö

Yhteisön lainsäädäntö

26 Direktiivin 80/778 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

"Tässä direktiivissä juomavedellä tarkoitetaan kaikkea vettä, jota joko sen alkuperäisessä tilassa tai, sen alkuperästä riippumatta, käsittelyn jälkeen käytetään tuohon tarkoitukseen,

— siten, että sitä johdetaan juomavedeksi,

tai

— siten, että

— sitä käytetään elintarvikkeita valmistavassa, jalostavassa tai säilyttävässä taikka niitä markkinoille saattavassa elintarvikeyrityksessä

ja

— se vaikuttaa valmiiden elintarvikkeiden terveellisyyteen."

27 Mainitun direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

"Jäsenvaltioiden on vahvistettava juomaveteen sovellettavat arvot liitteessä I esitetyille muuttujille."

28 Saman artiklan 6 kohdassa täsmennetään, että "jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että juomavesi täyttää vähintään liitteessä I olevat vaatimukset".

29 Mainitussa liitteessä I olevassa C osan 20 kohdassa säädetään, että muuttujan "nitraatit" sallittu enimmäispitoisuus on 50 mg/l.

Kansallinen lainsäädäntö

30 Alue, jota nyt esillä oleva kanne koskee, on nimetty pilaantumisalttiiksi 21.10.1998 annetun Katalonian itsehallintoalueen asetuksen nro 283/1998 nojalla. Tämän asetuksen nojalla on annettu nitraattien pilaamia julkisia hankintalähteitä koskevien poikkeuksellisten toimenpiteiden toteuttamisesta 2.5.2000 annettu asetus nro 167/2000 juomavedeksi tarkoitetun veden laadun takaamiseksi.

Riita-asiaa edeltänyt hallinnollinen menettely

31 Komissiolle osoitettiin vuonna 2000 kantelu, jossa paljastettiin Géronen maakunnassa Ter-joen suulla sijaitsevan Baix Terin pohjavettä johtavan kerrostuman sekä samassa maakunnassa sijaitsevan Empordàn alueen useissa kunnissa jaellun veden pilaantuminen. Kantelija väitti, että eri aineiden, erityisesti nitraattien aiheuttama pilaantuminen johtui sikojen tehokasvattamoista, joiden poistovirrat päästettiin valvomattomina ja käsittelemättöminä vesiympäristöön. Sama kantelija toimitti komissiolle analyysien tulokset, joista ilmenivät kyseisten vesien nitraattipitoisuudet, ja ilmoitti, että Géronen terveysviranomaiset olivat kieltäytyneet antamasta hänelle tiettyjä kyseisten vesien laatua koskevia tietoja.

32 Komissio kehotti 2.5.2000 päivätyllä kirjeellään Espanjan viranomaisia esittämään huomatuksensa tästä kantelusta ja antamaan sille tietoja kyseessä olevista kasvatussikaloista sekä Baix Terin pohjavettä johtavan kerrostuman tilasta.

33 Espanjan viranomaiset toimittivat 13.7.2000 päivätyllä kirjeellään useita Katalonian itsehallintoalueen ympäristöviraston laatimia kertomuksia. Ne väittivät vastauksessaan, että maataloudesta peräisin olevat jätteet on suljettu direktiivin 75/442 soveltamisalan ulkopuolelle ja että kyseessä olevia toimintoja ei ole alistettu direktiivissä 85/337 säädettyyn arviointimenettelyyn niiden ympäristövaikutusten osalta. Tähän vastaukseen liitetyt asiakirjat osoittavat niiden mukaan, että kasvatussikaloista peräisin olevien jätteiden valvonnan seurauksena on ryhdytty pakkotoimenpiteisiin ja että nitraattien aiheuttama pohjavettä johtavan kerrostuman pilaantuminen oli lisääntynyt, sillä vuoden 2000 ensimmäisenä neljänneksenä kerätyistä näytteistä puolet ylitti enimmäispitoisuuden 50 mg/l. Direktiivin 80/778 osalta Espanjan viranomaiset mainitsivat asetuksen nro 167/2000.

34 Komissio katsoi, että Espanjan viranomaiset jättivät noudattamatta direktiivejä 75/442 ja 85/337, myös alkuperäisessä versiossaan, sekä direktiivejä 80/68 ja 80/778, ja se osoitti Espanjan kuningaskunnalle 25.10.2000 virallisen huomautuksen.

35 Espanjan viranomaiset vastasivat komissiolle 1. ja 15.2.2001 päivätyillä kirjeillään, ja ne toimittivat sille Katalonian itsehallintoalueen ympäristöviraston laatiman lausunnon, jossa Katalonian hallintoviranomaiset totesivat olevansa tietoisia nitraattien aiheuttamasta pilaantumisesta johtuvasta ongelmasta Baix Terissä. Espanjan viranomaiset myönsivät muun muassa, että kyseessä olevan alueen kuudessa kunnassa nitraattipitoisuus ylitti rajan 50 mg/l. Ne ilmoittivat kuitenkin, että asetuksella nro 283/98 kyseessä oleva alue oli nimetty pilaantumisalttiiksi vyöhykkeeksi Kataloniassa maataloudesta peräisin olevien nitraattien aiheuttaman pilaamisen osalta ja että hallitus oli hyväksynyt 3.4.2000 vesivarojen hoitotoimenpideohjelman tällaisilla pilaantumiselle alttiilla vyöhykkeillä. Espanjan viranomaiset täsmensivät myös, että kyseessä olevalla vyöhykkeellä 22.10.1998 annetulla asetuksella hyväksytyt hyvän maatalouskäytännön ohjeet olivat sitovia, kuten myös pilaantumisalttiilla vyöhykkeillä sovellettavien maataloustoimenpiteiden ohjelman hyväksymisestä annettu asetus nro 205/2000. Direktiivien 75/442 ja 80/68 osalta Espanjan viranomaiset ilmoittivat, ettei niitä ole jätetty noudattamatta, koska kaikkiin kyseessä oleviin kasvatussikaloihin sovellettiin menettelyä, jonka tarkoituksena on taata niiden jätteiden virheetön käsittely.

36 Espanjan viranomaiset toimittivat 15.3.2001 päivätyllä kirjeellään komissiolle Katalonian itsehallintoalueen terveys- ja sosiaaliturvaviraston laatiman terveysraportin, josta kävi ilmi nitraattipitoisuuden enimmäismäärän 50 mg/l ylittyminen kyseessä olevan pohjavettä johtavan kerrostuman alueella sijaitsevissa useissa kunnissa sekä useissa kaivoissa.

37 Koska komissio katsoi, etteivät nämä vastaukset olleet vieläkään tyydyttäviä, se osoitti 26.7.2001 päivätyllä kirjeellään Espanjan kuningaskunnalle perustellun lausunnon, jossa se kehotti tätä toteuttamaan velvoitteidensa noudattamisen edellyttämät toimenpiteet kahden kuukauden määräajassa tämän lausunnon tiedoksi saamisesta.

38 Espanjan viranomaiset vastasivat perusteltuun lausuntoon 3.12.2001 päivätyllä kirjeellään, jossa ne toimittivat komissiolle Katalonian itsehallintoalueen ympäristöviraston laatiman uuden kertomuksen. Tässä kertomuksessa ne ilmoittivat aluksi, että kyseessä olevien kasvatussikaloiden tilanteen lainmukaistamista koskevat menettelyt olivat vireillä ja että näissä puitteissa laaditut luvan myöntämistä tai sen epäämistä edeltävät ympäristökertomukset oli julkaistu. Ne viittasivat myös kyseisiä sikaloita koskevan tarkastussuunnitelman olemassaoloon ja pakkotoimenpiteiden aloittamiseen. Ne korostivat, että kaikkien uusien, yli 2 000 lihotussikapaikkaa ja yli 750 kasvatussikapaikkaa käsittävien tehokasvatussikaloiden ympäristövaikutukset on arvioitava lain nro 6/2001 nojalla. Ne myönsivät lopuksi, että nitraattien enimmäispitoisuus on ylittynyt kyseessä olevalla alueella viidessä kunnassa, joiden asukasluku oli komissiolle toimitetun Katalonian itsehallintoalueen yleisen terveysviraston 14.9.2001 laatiman kertomuksen mukaan vain 1 424 asukasta.

39 Koska komissio katsoi, että Espanjan kuningaskunta ei ollut vielä toteuttanut velvoitteidensa noudattamisen edellyttämiä toimenpiteitä, sen nosti nyt esillä olevan kanteen.

40 Espanjan kuningaskunta vaatii tämän kanteen hylkäämistä ja komission velvoittamista oikeudenkäyntikulujen korvaamiseen.

Kanne

Direktiivin 75/442 rikkomista koskeva kanneperuste

Asianosaisten lausumat

41 Komissio väittää, että riidanalaiset sikalat tuottavat merkittäviä määriä jätteitä, erityisesti lietelantaa ja eläinten ruhoja, ja että näihin jätteisiin sovelletaan direktiiviä

75/442 näiden jätteiden ympäristölle aiheuttamia kaikkia riskejä koskevan yhteisön muun erityisen lainsäädännön puuttuessa.

42 Komission mukaan Baix Terin pohjavettä johtavan kerrostuman vesien pilaantuminen, jonka Espanjan viranomaiset ovat myöntäneet 1. ja 15.2.2001, 15.3.2001 ja 3.12.2001 päivätyissä kirjeissään, johtuu mainitun direktiivin 4 artiklan vastaisista hallinnoimattomista ja valvomattomista, määrällisesti lisääntyneistä lietelantapäästöistä. Sen mukaan useat analyysit vahvistavat tämän näkemyksen. Baix Terin hydrogeologisen yksikön vesien keskimääräinen nitraattipitoisuus on 61 mg/l, joka ylittää sallitun enimmäispitoisuuden.

43 Lisäksi komissio väittää, että perustellussa lausunnossa vahvistettuna päivänä kyseessä olevat kasvatussikalat toimivat ilman saman direktiivin 9 artiklassa säädettyä lupaa. Espanjan viranomaiset ovat myöntäneet tämän todetessaan, että näistä sikaloista useiden tilannetta ollaan lainmukaistamassa, mikä osoittaa komission mielestä, että näiden viranomaisten mainitsemaa kansallista lainsäädäntöä ei ole noudatettu.

44 Toimivaltaiset viranomaiset eivät ole tehneet kyseessä olevan alueen kasvatussikaloissa, joita on noin 200, määräajoin asianmukaisia tarkastuksia, mikä on vastoin direktiivin 75/442 13 artiklaa. Komission mukaan Espanjan viranomaiset ovat vain antaneet tiedoksi vuosia 1994–1998 koskevan taulukon ja vedonneet valvontasuunnitelmaan sekä joihinkin seuraamuksiin.

45 Espanjan hallitus kiistää sikojen lietelannan luokittelun direktiivissä 75/442 tarkoitetuksi jätteeksi. Tätä lietelantaa käytetään sen mukaan maaperän orgaanisena

lannoitteena, eikä se näin ollen ole jätettä vaan raaka-ainetta. Tämä raaka-aineena näin käytetty lietelanta kuuluu itse asiassa vesien suojelemisesta maataloudesta peräisin olevien nitraattien aiheuttamalta pilaantumiselta 12 päivänä joulukuuta 1991 annetun neuvoston direktiivin 91/676/ETY (EYVL L 375, s. 1) soveltamisalaan; tämän direktiivin tarkoituksena on estää maataloudesta peräisin olevien nitraattien aiheuttama pilaantuminen.

46 Espanjan hallitus täsmentää lisäksi, että direktiiviä 91/676 olisi joka tapauksessa pidettävä direktiivin 75/442 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuna "muuna lainsäädäntönä", mikä aiheuttaisi, että viimeksi mainittua direktiiviä sikojen lietelantaan ei sovelleta. Jos oletetaan, että käsitettä "muu lainsäädäntö" voitaisiin analysoida niin, että sillä tarkoitetaan myös kansallista lainsäädäntöä, kuninkaan asetuksia nro 261/1996 ja nro 324/2000 olisi pidettävä tähän käsitteeseen kuuluvina.

47 Toissijaisesti jos yhteisöjen tuomioistuin katsoo, että lietelanta kuuluu direktiivin 75/442 soveltamisalaan, Espanjan hallitus on sitä mieltä, että komissio, jonka on näytettävä toteen, että sen esittämät seikat pitävät paikkansa, ei ole näyttänyt toteen tämän direktiivin noudattamatta jättämistä. Alalla toimivaltaisten Espanjan viranomaisten toiminta on Espanjan hallituksen mukaan määrätietoista, ja sen avulla on saavutettu konkreettisia tuloksia.

48 Komissio väittää vastauksessaan, että direktiivin 75/442 2 artiklan 1 kohdassa oleva käsite "muu lainsäädäntö" tarkoittaa vain muuta yhteisön lainsäädäntöä eikä jäsenvaltioiden lainsäädäntöä. Yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi siis sen mielestä tarkastella uudelleen asiassa C-114/01, AvestaPolarit Chrome, 11.9.2003 annetusta tuomiosta (Kok. 2003, s. I-8725) johtuvaa oikeuskäytäntöä, jossa yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että kansallinen lainsäädäntö voi myös olla "muuta lainsäädäntöä".

49 Joka tapauksessa komissio katsoo, että voimassa oleva Espanjan lainsäädäntö eli kuninkaan asetukset nro 261/1996 ja nro 324/2000 ei takaa sellaista ihmisten terveyden ja ympäristön suojelun tasoa, joka olisi verrattavissa direktiivillä 75/442 taattuun tasoon. Sitä paitsi ei ole olemassa lietelantaan sovellettavaa muuta yhteisön lainsäädäntöä kuin tämä direktiivi. Direktiivillä 91/676 on komission mukaan erityinen soveltamisala, joka ei kata kaikkia karjanlannan aiheuttamia ympäristövahinkoja. Eläinten ruhojen osalta Espanjan hallitus ei vetoa kansalliseen lainsäädäntöön, eikä eläinlääkintäsäännöistä eläinjätteen hävittämisessä, käsittelyssä ja markkinoille saattamisessa sekä taudinaiheuttajien ehkäisemisestä eläin- ja kalaperäisissä rehuissa sekä direktiivin 90/425/ETY muuttamisesta 27 päivänä marraskuuta 1990 annettua neuvoston direktiiviä 90/667/ETY (EYVL L 363, s. 51), joka ei kata kaikkia näiden ruhojen aiheuttamia vahinkoja taikka jätteiden hoitotoimia, voida myöskään luokitella "muuksi lainsäädännöksi". Ainoastaan direktiiviä 75/442 voidaan siis soveltaa kasvatussikaloista peräisin oleviin jätteisiin (lietelanta ja eläinten ruhot).

50 Tämän jälkeen komissio kiistää Espanjan hallituksen väitteen siitä, että lietelanta ei ole jätettä vaan raaka-ainetta. Se, että sikojen lietelanta on hyödyntämisen kohde ja että se mainitaan eurooppalaisessa jäteluettelossa, puoltaa tämän aineen luokittelua jätteeksi. Ainoastaan kasvatustilalla lannoitteena ja hyvän maatalouskäytännön ohjeiden mukaisesti käytettyä lietelantaa voidaan pitää sivutuotteena. Näin ei komission mukaan ole kaikkien nyt esillä olevassa kanteessa tarkoitettujen kasvatustilojen osalta, koska lietelantaa tuotetaan liian suuria määriä, jotta se voitaisiin varata tällaiseen käyttöön.

51 Komissio katsoo lopuksi näyttäneensä riittävästi toteen, että Espanjan viranomaiset ovat jättäneet noudattamatta direktiivin 75/442 mukaisia velvoitteitaan.

52 Espanjan hallitus toteaa vastauksessaan, ettei sen mielestä ole asianmukaista kyseenalaistaa sitä tulkintaa, jonka yhteisöjen tuomioistuin on antanut käsitteelle "muu lainsäädäntö" edellä mainitussa asiassa AvestaPolarit Chrome antamassaan tuomiossa.

53 Espanjan hallitus väittää, että kaikki asiassa sovellettava valtion sisäinen lainsäädäntö eli yhtäältä kansallisella tasolla pilaantumisalttiita vyöhykkeitä koskeva kuninkaan asetus nro 261/1996 ja muita vyöhykkeitä koskeva kuninkaan asetus nro 324/2000, joita on täydennetty lailla nro 10/1998, ja toisaalta Katalonian itsehallintoalueen antama erittäin kattava lainsäädäntö karjan ulosteista (hoitosuunnitelmat, hoitokirjat, levittämis- ja kuljetussäännöt tilan ulkopuolella, lupa- ja rangaistusjärjestelmä jne.) muodostaa direktiivin 75/442 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetun "muun lainsäädännön", eikä viimeksi mainittua ole siis sovellettava. Espanjan hallituksen mukaan komissio painottaa virheellisesti vastauksessaan eläinten ruhoja, koska nyt esillä oleva kanne on koko ajan koskenut karjan ulosteiden aiheuttamaa vesien pilaantumista.

54 Espanjan hallitus väittää, että yhteisön tasolla direktiivillä 91/676 säännellään karjanlannan kierrätystä maataloudessa. Direktiiviä 90/667 ei sitä vastoin voida soveltaa lietelantaan, koska eläinten ulosteet on jätetty sen soveltamisalan ulkopuolelle. Lietelanta on sivutuote, koska sitä hyödynnetään lannoitteena hyvän maatalouskäytännön ohjeiden mukaisesti. Se, että se on helposti myytävissä jopa sen tuotantovyöhykkeen ulkopuolella, osoittaa, että se ei kuulu direktiivissä 75/442 tarkoitetun jätteen käsitteen soveltamisalaan. Eläinten ruhoihin on erityissäännöksenä sovellettava muiden kuin ihmisravinnoksi tarkoitettujen eläimistä saatavien sivutuotteiden terveyssäännöistä 3 päivänä lokakuuta 2002 annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 1774/2002 (EYVL L 273, s. 1).

55 Lopuksi Espanjan hallitus korostaa, että Katalonian viranomaiset ovat kouluttaneet maanviljelijöitä karjanlannan asianmukaiseksi hoitamiseksi ja että ne kannustavat perustamaan kompostointilaitoksia ylimääräisten ulosteiden käsittelemistä varten. Kaksitoista tällaista laitosta on jo toiminnassa ja kymmenen hyväksymisvaiheessa.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

56 Aluksi on täsmennettävä, että komissio on kanteessaan nimenomaisesti maininnut eläinten ruhot niiden jätteiden joukossa, joita kyseessä olevat kasvatussikalat saavat aikaan. Direktiivin 75/442 rikkomista koskevat väitteet eivät siis koske ainoastaan Espanjan viranomaisten vastuulla olevia laiminlyöntejä kyseisten sikaloiden tuottaman sikojen lietelannan hoidossa, vaan myös sitä, että mainitun direktiivin useita säännöksiä on jätetty soveltamatta eläinten ruhoihin.

57 Tältä osin on todettava, että direktiivissä 75/442 tarkoitetun "jätteen" käsitteen soveltamisala riippuu mainitun direktiivin 1 artiklan a alakohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetun ilmaisun "hävittää" merkityksestä (ks. asia C-129/96, Inter-Environnement Wallonie, tuomio 18.12.1997, Kok. 1997, s. I-7411, 26 kohta).

58 Tietyissä tilanteissa esine, materiaali tai raaka-aine, joka saadaan sellaisen tuotanto- tai louhimisprosessin tuloksena, jolla ei ole pääasiallisesti pyritty tuottamaan sitä, ei kuitenkaan välttämättä ole jäännöstuote vaan sivutuote, jota yritys ei halua direktiivin 75/442 1 artiklan a alakohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetulla tavalla hävittää vaan jonka se aikoo käyttää tai hyödyntää kaupallisesti yritykselle kannattavalla tavalla myöhemmässä prosessissa ilman, että siihen kohdistetaan edeltäviä muuntamistoimia. Tällaisessa tilanteessa ei voitaisi millään tavoin perustella sitä, että sellaisiin tavaroihin, materiaaleihin tai raaka-aineisiin, jotka ovat taloudellisen arvon omaavia tuotteita siitä riippumatta, onko niitä muunnettava, ja jotka sellaisenaan kuuluvat tällaisiin tuotteisiin sovellettavan lainsäädännön alaan, olisi sovellettava tämän direktiivin säännöksiä, joiden tarkoituksena on säännellä jätteistä huolehtimista tai hyödyntämistä, edellyttäen että tämä uudelleenkäyttö ilman edeltäviä muuntamistoimia ja tuotantoprosessin jatkeena on varmaa eikä ainoastaan mahdollista (ks. asia C-9/00, Palin Granit ja Vehmassalon kansanterveystyön kuntayhtymän hallitus, tuomio 18.4.2002, Kok. 2002, s. I-3533, 34–36 kohta).

59 Yhteisöjen tuomioistuin on siten katsonut, että kaivostoiminnassa sivukiven ja malmin rikastuksessa syntyvää rikastushiekkaa ei pidetä direktiivissä 75/442 tarkoitettuina jätteinä, jos niiden haltija käyttää niitä laillisesti kyseisen kaivoksen käytävien välttämättömään täyttämiseen ja esittää riittävät takeet tähän tarkoitettujen aineiden yksilöimisestä ja tosiasiallisesta käytöstä (ks. vastaavasti em. asia AvestaPolarit Chrome, tuomion 43 kohta). Yhteisöjen tuomioistuin on myös lausunut, että tarkoituksellisesti tuotettu öljykoksi tai muiden öljypolttoaineiden rinnalla öljynjalostamossa syntynyt öljykoksi, jota käytetään varmasti polttoaineena jalostamon tai muiden teollisuusyritysten energiantarpeisiin, ei ole kyseisessä direktiivissä tarkoitettua jätettä (asia C-235/02, Saetti ja Frediani, määräys 15.1.2004, Kok. 2004, s. I-1005, 47 kohta).

60 Kuten Espanjan hallitus perustellusti toteaa, karjanlanta voidaan samoin edellytyksin olla luokittelematta jätteeksi, jos niitä käytetään maaperän lannoitteena laillisen levityksen yhteydessä selvästi yksilöidyillä alueilla ja jos niiden varastointi rajoittuu näiden lannoittamistoimenpiteiden mukaisiin tarpeisiin.

61 Toisin kuin komissio väittää, tätä analyysia ei pidä rajoittaa karjanlantaan, jota käytetään lannoitteena sen maatilan alueella, josta tämä lietelanta on peräisin. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut, aine voidaan jättää luokittelematta direktiivissä 75/442 tarkoitetuksi jätteeksi, jos sitä käytetään varmuudella muiden talouden toimijoiden kuin sen tuottajan tarpeisiin (ks. vastaavasti em. asia Saetti ja Frediani, määräyksen 47 kohta).

62 Sitä vastoin analyysia, jonka nojalla voidaan tietyissä tilanteissa katsoa, että tuotantojäämä ei ole jäte vaan tuotantoprosessissa uudelleen käytettävä alkutuote tai sivutuote, ei voida soveltaa kasvatuseläinten ruhoihin, jos nämä eläimet ovat kuolleet maatilalla eikä niitä ole teurastettu käytettäväksi ihmisten kulutukseen.

63 Näitä ruhoja ei yleisesti voidakaan käyttää uudelleen ihmisravinnoksi. Yhteisön lainsäädännössä, erityisesti direktiivissä 90/667, joka on kumottu perustellussa lausunnossa vahvistetun määräajan jälkeen asetuksen N:o 1774/2002 37 artiklalla, niitä pidetään "eläinjätteinä" ja lisäksi jätteinä, jotka kuuluvat "suuririskisten aineiden" luokkaan, jotka on käsiteltävä jäsenvaltioiden hyväksymissä laitoksissa taikka hävitettävä polttamalla tai maahan hautaamalla. Samassa direktiivissä säädetään, että näitä aineita voidaan käyttää sellaisten eläinten ravinnoksi, joita ei käytetä ihmisravinnoksi, mutta ainoastaan jäsenvaltioiden myöntämän luvan perusteella ja toimivaltaisten viranomaisten suorittamassa eläinlääketieteellisessä valvonnassa.

64 Kyseessä olevalla maatilalla kuolleiden eläinten ruhoja ei siis missään tapauksessa voida käyttää tavalla, jolla voitaisiin estää niiden määrittely direktiivissä 75/442 tarkoitetuiksi jätteiksi. Näiden ruhojen haltijalla on velvollisuus hävittää ne, joten näitä aineita on pidettävä jätteinä.

65 Nyt esillä olevassa asiassa asiakirjoista ilmenee ensinnäkin kyseessä olevista sikaloista peräisin olevan lietelannan osalta, että tätä lietelantaa käytetään maatalouden lannoitteena Katalonian itsehallintoalueen vahvistamien hyvän maatalouskäytännön ohjeiden mukaisten levityssääntöjen puitteissa. Kyseessä olevia sikaloita hoitavat henkilöt eivät siis pyri hävittämään sitä, joten tämä lietelanta ei ole direktiivissä 75/442 tarkoitettua jätettä.

66 Se seikka, että Euroopan jäteluettelossa "alkutuotannosta syntyviin jätteisiin" luetaan "eläinulosteet, virtsa ja lanta (mukaan lukien pilaantunut olki), erikseen kootut ja toimipaikan ulkopuolella käsitellyt poistovirrat", ei voi horjuttaa tätä päätelmää. Tässä poistovirtoja koskevassa yleisessä maininnassa ei oteta huomioon niitä olosuhteita, joissa näitä poistovirtoja käytetään ja jotka ovat ratkaisevia jätteen käsitteen arvioimiseksi. Euroopan jäteluettelon liitteeseen sisältyvä alkuhuomautus

sisältää täsmennyksen, jonka mukaan tämä luettelo "ei ole tyhjentävä", "jonkin aineen sisältyminen luetteloon ei välttämättä tarkoita, että sitä pidettäisiin kaikissa tapauksissa jätteenä" ja "luetteloon kuulumisella on merkitystä vain silloin, kun aine vastaa jätteen määritelmää".

67 Näin ollen direktiivin 75/442 rikkomista koskevat väitteet on hylättävä siltä osin kuin ne koskevat sikojen lietelantaa koskevaa jätehuoltoa.

68 Espanjan hallitus väittää kuitenkin riidanalaisista sikaloista peräisin olevista eläinten ruhoista, joita on pidettävä direktiivissä 75/442 tarkoitettuna jätteenä, kuten tämän tuomion 65 kohdassa on todettu, että näihin ruhoihin "sovelletaan jo muuta lainsäädäntöä" ja ne jäävät näin ollen tämän direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle kyseisen direktiivin 2 artiklan 1 kohdan b alakohdan iii alakohdan mukaisesti.

69 Yhteisöjen tuomioistuin on jo todennut, että käsitteellä "muu lainsäädäntö" voidaan tarkoittaa sekä yhteisön lainsäädäntöä että kansallista lainsäädäntöä, joka koskee direktiivin 75/442 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa mainittua jätteiden luokkaa, sillä edellytyksellä, että tämä yhteisön tai kansallinen lainsäädäntö koskee kyseisten jätteiden jätehuoltoa ja se johtaa sellaiseen ympäristönsuojelun tasoon, joka vähintään vastaa kyseisessä direktiivissä tarkoitettua tasoa (ks. em. asia AvestaPolarit Chrome, tuomion 61 kohta).

70 Nyt esillä olevassa asiassa ei ole tarpeen lausua komission istunnossa edellä mainitussa asiassa AvestaPolarit Chrome annetusta tuomiosta esittämästä kritiikistä; on todettava, että yhteisön lainsäätäjä on antanut nyt kyseessä olevia eläinten ruhoja koskevaa direktiivin 75/442 2 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettua "muuta lainsäädäntöä".

71 Direktiivi 90/667 koskee erityisesti näiden ruhojen hävittämistä jätteenä. Siinä vahvistetaan tähän jätteiden luokkaan sovellettavat täsmälliset säännöt säätämällä erityisesti, että ne on käsiteltävä hyväksytyissä laitoksissa tai hävitettävä polttamalla taikka maahan hautaamalla. Siinä määritellään esimerkiksi ne tilanteet, joissa nämä jätteet on poltettava taikka haudattava maahan, jos niitä ei voida käsitellä. Kyseisen direktiivin 3 artiklan 2 kohdassa säädetään, että nämä jätteet on hävitettävä polttamalla tai maahan hautaamalla, jos "aineen määrä ja kuljetusmatka eivät tee jätteen kuljetusta aiheelliseksi", ja että "jäte on haudattava riittävän syvälle, jotteivät petoeläimet pysty kaivamaan sitä ylös ja lisäksi sellaiseen maapohjaan, joka estää pohjaveden saastumisen ja muun ympäristöhaitan. Ennen maahan hautaamista ruhot tai jäte on tarvittaessa käsiteltävä soveltuvalla toimivaltaisen viranomaisen hyväksymällä desinfiointiaineella". Samassa direktiivissä säädetään myös jäsenvaltioiden suorittamista valvonnasta ja tarkastuksista, ja sen 12 artiklan mukaan komission eläinlääkintäasiantuntijat voivat yhteistyössä kansallisten viranomaisten kanssa suorittaa tietyissä tapauksissa paikalla tarkastuksia. Asetus N:o 1774/2002 tuli voimaan perustellussa lausunnossa vahvistetun määräajan päättymisen jälkeen, eikä sitä siis sovelleta nyt esillä olevassa asiassa. Se annettiin niin sanotun hullun lehmän taudin aiheuttaman terveyskriisin seurauksena ja siinä vahvistetaan vielä tarkemmat eläinten ruhojen varastointia, käsittelemistä ja polttamista koskevat vaatimukset.

72 Direktiivin 90/667 säännöksillä säännellään eläinten ruhojen käsittelyn vaikutuksia ympäristölle, ja niiden tarkkuusaste saavuttaa ainakin direktiivillä 75/442 vahvistetun ympäristön suojelun tason. Toisin kuin komissio väittää vastauksessaan, ne ovat tämän jäteluokan kattavaa "muuta lainsäädäntöä", jonka perusteella voidaan katsoa, että tämä luokka on suljettu kyseisen direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle ilman, että olisi tarpeen tutkia, onko kansallinen lainsäädäntö, johon Espanjan hallitus vetoaa, itsessään tällaista "muuta lainsäädäntöä".

73 Direktiiviä 75/442 ei siis sovelleta kyseessä oleviin eläinten ruhoihin. Koska komissio on vedonnut vain tämän direktiivin noudattamatta jättämiseen, nämä väitteet täytyy hylätä siltä osin kuin se koskee näitä ruhoja.

74 Näin ollen nämä väitteet on hylättävä kokonaisuudessaan.

Direktiivin 85/337 rikkomista koskeva kanneperuste

Asianosaisten lausumat

75 Komissio väittää, että yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivin 85/337 4 artiklan 2 kohdassa ei sen alkuperäisessäkään versiossa anneta jäsenvaltioille toimivaltaa jättää yhtä tai useampaa kyseisen direktiivin liitteessä II mainittua hankkeiden luokkaa kokonaan ja lopullisesti arviointivelvollisuuden ulkopuolelle. Jäsenvaltioiden harkintavaltaa nimetä tässä liitteessä II tarkoitetut hankkeet rajoitetaan velvollisuudella arvioida kaikkien sellaisten hankkeiden vaikutukset, joilla voi olla merkittäviä ympäristövaikutuksia erityisesti niiden laadun, koon tai sijainnin vuoksi. Yhteisöjen tuomioistuin on jo todennut, että Espanjan kuningaskunta on jättänyt noudattamatta näiden säännösten mukaisia velvoitteitaan (asia C-474/99, komissio v. Espanja, tuomio 13.6.2002, Kok. 2002, s. I-5293).

76 Kun nyt esillä olevassa asiassa otetaan huomioon kasvatussikaloiden negatiiviset vaikutukset ympäristölle, erityisesti vesien pilaantuminen ja pahat hajut, näiden sikaloiden koko ja valtava lisääntyminen samalla alueella ja niiden sijainti Espanjan viranomaisten itsensä direktiivin 91/676 mukaisesti pilaantumisalttiiksi nimeämällä vyöhykkeellä, olisi pitänyt suorittaa ennakkoarviointi. Espanjan viranomaiset ovat myöntäneet tämän 31.10.2001 päivätyssä kertomuksessaan, joka oli niiden perusteltuun lausuntoon antaman vastauksen liitteenä.

77 Komissio väittää siis, että Espanjan kuningaskunta on jättänyt noudattamatta direktiivin 85/337 2 artiklaa ja sen 4 artiklan 2 kohtaa, myös alkuperäisessä versiossaan, sen mukaisesti, onko kyseisten hankkeiden lupahakemus tai muutoshakemus tehty ennen vai jälkeen 14.3.1999, joka on direktiivillä 97/11 tehtyjen muutosten voimaantulopäivä.

78 Espanjan hallitus katsoo, että komissio ei ole täsmentänyt, kumpaa direktiivin 85/337 versiota noudattamatta jättäminen koskee, ja että tämä väite on näin ollen jätettävä tutkimatta.

79 Toissijaisesti sama hallitus väittää, että tämä väite on joka tapauksessa hylättävä. Baix Terin alueen kasvatussikalat olivat tehneet vuosina 2000–2003 12 lupahakemusta tai ympäristölupahakemusta, joista yhdeksän koski toiminnassa olevien sikaloiden lainmukaistamista. Ainoastaan kolme asiakirja-aineistoa koskee siis uusien kasvattamojen perustamista. Näistä hakemuksista neljä on hylätty.

80 Komissio väittää vastauksessaan ilmoittaneensa täsmällisesti, että Espanjan viranomaiset ovat rikkoneet direktiiviä 85/337, myös alkuperäisessä versiossaan, riippuen siitä päivästä, jona kasvatussikalat on otettu käyttöön tai niitä on laajennettu. Väite on siis tutkittava. Espanjan hallitus ei pääasian osalta kiistä tämän väitteen taustalla olevia argumentteja.

81 Espanjan hallitus toteaa vastauksessaan, että komission huomautukset ovat epätarkkoja, kun otetaan huomioon kyseisten sikaloiden lukumäärä eli 387 vuonna 1989, ja että tämä väite on näin ollen jätettävä tutkimatta.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

82 On palautettava mieliin, että komission on kaikissa EY 226 artiklan nojalla nostamissaan kanteissa ilmoitettava ne täsmälliset väitteet, joista yhteisöjen tuomioistuinta pyydetään lausumaan, sekä vähintään pääpiirteittäin muun muassa ne oikeudelliset seikat, joihin väitteet perustuvat (ks. mm. asia C-375/95, komissio v. Kreikka, tuomio 23.10.1997, Kok. 1997, s. I-5981, 35 kohta ja asia C-202/99, komissio v. Italia, tuomio 29.11.2001, Kok. 2001, s. I-9319, 20 kohta).

83 Näin on nyt esillä olevassa asiassa.

84 Komissio on ilmoittanut, että sen väitteet koskevat Baix Terin alueen kasvatussikaloiden ympäristövaikutusten ennakkoarvioinnin puuttumista, ja se on antanut useita täsmällisiä esimerkkejä sikaloista, joista olisi pitänyt tehdä tällainen arviointi, sekä maininnut, että direktiivi, jota se väittää rikotun, on direktiivi 85/337 taikka sen alkuperäinen versio sen mukaan, onko kyseisiä hankkeita koskevan lupahakemuksen tai muutoshakemuksen päivämäärä ennen vai jälkeen 14.3.1999, joka on direktiivillä 97/11 tehtyjen muutosten voimaantulopäivä.

85 Näin ollen väitteet on esitetty niin täsmällisesti, että Espanjan kuningaskunta voi puolustautua, ja ne on näin ollen tutkittava.

86 Komissio väittää perustellusti pääasiassa ensinnäkin ennen 14.3.1999 perustettujen tai muutettujen sikaloiden osalta, että vaikka näiden sikaloiden rakentamis- tai muutoshankkeet kuuluivatkin direktiivin 85/337 liitteeseen II, sellaisena kuin se oli alkuperäisessä versiossaan, niiden ympäristövaikutuksista olisi ollut saman direktiivin 2 artiklan 1 kohdan nojalla tehtävä ennakkoarviointi, kun otetaan huomioon niiden luonne.

87 Vaikka direktiivin 85/337 alkuperäisen version 4 artiklan 2 kohdan toisessa alakohdassa annetaankin jäsenvaltioille harkintavaltaa täsmentää tietyt tämän direktiivin liitteessä II luetellut hankeryhmät, joiden ympäristövaikutukset on arvioitava, tai vahvistaa arviointiperusteita ja/tai rajoja, 2 artiklan 1 kohdassa rajoitetaan kuitenkin tätä valtaa, koska siinä asetetaan velvoite arvioida sellaisten hankkeiden ympäristövaikutukset, joilla etenkin laatunsa, kokonsa tai sijaintinsa vuoksi todennäköisesti on merkittäviä ympäristövaikutuksia (ks. vastaavasti asia C-72/95, Kraaijeveld ym., tuomio 24.10.1996, Kok. 1996, s. I-5403, 50 kohta; asia C-392/96, komissio v. Irlanti, tuomio 21.9.1999, Kok. 1999, s. I-5901, 64 kohta ja em. asia komissio v. Espanja, tuomion 30 ja 31 kohta). Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut, jäsenvaltiot eivät voi jättää yhtä tai useampaa mainitussa liitteessä II tarkoitettua hankkeiden luokkaa kokonaan ja lopullisesti arviointivelvollisuuden ulkopuolelle (ks. vastaavasti asia C-133/94, komissio v. Belgia, tuomio 2.5.1996, Kok. 1996, s. I-2323, 41–43 kohta).

88 Nyt esillä olevassa asiassa kyseessä olevien sikaloiden luonteen vuoksi on välttämätöntä, että niiden ympäristövaikutukset arvioidaan. Näistä sikaloista useiden koko, niiden maantieteellinen sijainti Espanjan viranomaisten direktiivin 91/676 nojalla vuonna 1998 pilaantumisalttiiksi julistamalla vyöhykkeellä, niiden suhteellisen suuri lukumäärä samalla vyöhykkeellä ja tällaisiin kasvatussikaloihin liittyvät erityiset haitat edellyttävät näiden arviointien suorittamista.

89 Espanjan hallitus ei kuitenkaan ole vedonnut mihinkään ennakkoarviointimenettelyyn, joka olisi suoritettu kyseessä olevissa kasvatussikaloissa ennen 14.3.1999. Se on siten esittänyt riita-asiaa edeltäneessä hallinnollisessa menettelyssä, että tuolloin voimassa olleessa kansallisessa lainsäädännössä ei säädetty, että kyseessä olevien toimintojen osalta olisi suoritettava ympäristövaikutusten arviointi. Samoin sen yhteisöjen tuomioistuimelle esittämät lausumat koskevat vain 14.3.1999 jälkeen voimaan tulleiden kansallisten säännösten täytäntöönpanoa Baix Terin alueella.

90 Näin ollen direktiivin 85/337 alkuperäisen version rikkomista koskevat väitteet on hyväksyttävä.

91 Toiseksi 14.3.1999 eli direktiivillä 97/11 tehtyjen muutosten voimaantulopäivän jälkeen perustettujen tai muutettujen kasvatussikaloiden osalta on todettava, että direktiivin 85/337 4 artiklan 2 kohdan säännöksissä säädetään, että jäsenvaltioiden on määriteltävä tapauskohtaisesti selvittämällä tai jäsenvaltioiden asettamien raja-arvojen tai valintaperusteiden avulla, arvioidaanko tämän direktiivin liitteessä II mainittujen hankkeiden vaikutukset; näihin hankkeisiin kuuluvat muut kuin saman direktiivin liitteessä I mainitut karjan tehokasvatukseen tarkoitetut laitokset.

92 Näillä säännöksillä on keskeisiltä osin sama ulottuvuus kuin direktiivin 85/337 alkuperäisen version 4 artiklan 2 kohdalla. Ne eivät muuta sitä tämän direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa mainittua yleistä periaatetta, jonka mukaan hankkeiden, joilla etenkin laatunsa, kokonsa tai sijaintinsa vuoksi todennäköisesti on merkittäviä ympäristövaikutuksia, vaikutukset arvioidaan. Näin ollen direktiivillä 97/11 tehtyjen muutosten voimaantulo ei ole vaikuttanut Espanjan viranomaisten velvollisuuteen varmistaa, että tällaiset arvioinnit suoritetaan kyseessä olevien kasvatussikaloiden osalta.

93 Espanjan hallitus väittää kuitenkin, että lain nro 3/1998 ja sen soveltamisasetuksen mukaan yli 2 000 lihotussikaa tai yli 750 kasvatusemakkoa sisältävät sikalat on alistettava ympäristöalan lupamenettelyyn, joka sisältää täsmälliset tilojen karjanlannasta ja eläinten ruhoista huolehtimista koskevat velvoitteet. Sikaloiden, joissa on 200–2 000 sikaa on saatava ennen niiden perustamista ympäristölupa. Samassa laissa säädetään, että toiminnassa olevien kasvatussikaloiden, joilla ei ole ympäristölupaa, on tehtävä lupahakemus niiden tilanteen lainmukaistamiseksi.

94 Espanjan hallituksen mukaan kyseisen lain nojalla tehdyistä hakemuksista ainoastaan kolme koski uusien kasvattamojen perustamista. Kaikki uudet sikalat ovat siis sen mukaan lupamenettelyn tai ympäristöluvan kohteena, ja merkittävimmät niistä on alistettu ympäristövaikutusten arviointiin tämän tuomion 93 kohdassa esitettyjen kriteerien perusteella.

95 Espanjan hallitus toteaa myös, että kasvatussikaloiden määrä on muuttunut nyt esillä olevassa kanteessa kyseessä olevissa Baix Terin alueen kunnissa siten, että kun vuonna 1989 toiminnassa oli 387 sikalaa, vuonna 1999 niitä oli 197. Vaikka kyseinen luku onkin viimeksi mainitusta vuodesta lähtien lievässä nousussa, eläinten lukumäärä on laskenut selvästi niin, että eläimiä on 12 017 vähemmän. Espanjan viranomaisten toiminta ilmenee erityisesti 63 seuraamustoimenpiteen aloittamisella, jotka ovat johtaneet rahamääräisiin sanktioihin.

96 Komissio ei kuitenkaan riitauta Katalonian itsehallintoalueen säätämässä lainsäädännössä vahvistettujen raja-arvojen asianmukaisuutta. Vaikka se riitauttaa lain nro 3/1998 perusteella toteutettujen toimenpiteiden tehokkuuden, se ei myöskään osoita, että tietyt sikalat olisi otettu käyttöön tai niitä olisi muutettu 14.3.1999 jälkeen ilman, että niiden vaikutuksia olisi arvioitu. Toisin kuin komissio väittää, Espanjan viranomaiset eivät ole myöntäneet, että sikaloiden tilanne olisi ollut tällainen. Kyseiset viranomaiset ovat ainoastaan myöntäneet, että ennen lain nro 3/1998 ja sen soveltamisasetuksen voimaantuloa perustetut sikalat eivät olleet alistettuja vaikutusten arvioinnille ja että niistä tietyt olivat lupamenettelyn kohteena, mikä tarpeen vaatiessa johti toiminnan lainmukaistamiseen.

97 Näin ollen ei ole näytetty toteen, että Espanjan kuningaskunta olisi jättänyt noudattamatta direktiivin 85/337 2 artiklan ja 4 artiklan 2 kohdan mukaisia velvoitteitaan. Kyseisten säännösten rikkomista koskevat väitteet on siis hylättävä.

98 Edellä esitetystä seuraa, että komission esittämät väitteet siitä, että Baix Terin alueen kasvatussikaloiden ympäristövaikutusten arviointivelvollisuutta on jätetty noudattamatta, ovat perusteltuja vain siltä osin kuin ne koskevat direktiivin 85/337 alkuperäisen version 2 artiklan ja 4 artiklan 2 kohdan noudattamatta jättämistä.

Direktiivin 80/68 rikkomista koskevat väitteet

99 Komissio väittää, että lietelanta on aine, jolla on vaikutusta pohjavesien makuun ja/tai hajuun ja joka kuuluu siis direktiivin 80/68 liitteessä II olevaan luetteloon. Näin ollen pilaantuneilla alueilla, joille oli tarkoitus perustaa kasvatussikaloita, olisi direktiivin 80/68 3 artiklan b alakohdan, 5 artiklan 1 kohdan ja 7 artiklan nojalla pitänyt toteuttaa lupamenettelyjä, jotka sisältävät ennakkotarkastuksia ja hydrogeologisia tutkimuksia, eikä näitä ole toteutettu. Jätteiden olemassaolo ja lietelannan valvomattomat vuodot ilmenivät Espanjan viranomaisten kyseisiä sikaloita hoitavia henkilöitä vastaan toteuttamien seuraamustoimenpiteiden yhteydessä.

100 Yhtäältä on kuitenkin todettava, että lietelannan käyttäminen lannoitteena on toimintaa, joka on useimmiten hyvän maatalouskäytännön mukaista, eikä kyseessä siis ole mainitun direktiivin 5 artiklassa tarkoitettu "huolehtiminen näistä aineista tai näiden aineiden huolehtimistarkoituksessa suoritettu kaatopaikalle vienti".

101 Toisaalta vaikka oletettaisiinkin, että karjanlannan levittämisellä olisi vaikutusta pohjavesien makuun ja/tai hajuun ja että se voisi aiheuttaa vesien pilaantumista, järjestelmä vesien suojelemiseksi karjanlannan aiheuttamaa pilaamista vastaan ei perustu yhteisön tasolla direktiiviin 80/68, vaan direktiiviin 91/676. Viimeksi mainitun direktiivin tavoitteena on juuri taistella lannoitteiden levittämisestä taikka

eläinten ulosteiden poistamisesta sekä liiallisten lannoitteiden käyttämisestä aiheutuvaa vesien pilaantumista vastaan. Siinä säädetty suojelujärjestelmä sisältää täsmällisiä toimenpiteitä, joita jäsenvaltioiden on vaadittava maanviljelijöiltä ja joissa otetaan huomioon jätevesiä vastaanottavien ympäristöjen enemmän tai vähemmän pilaantumisaltis luonne.

102 Jos direktiivin 80/68 5 artiklaa tulkittaisiinkin niin, että jäsenvaltioiden on saatettava erityisesti kyseessä olevan alueen hydrogeologisen tutkimuksen sisältävän ennakkotarkastuksen alaisiksi kaikki karjanlannan taikka yleisemmin tilojen jätevesien käyttäminen maatalouden lannoitteina, siitä seuraisivat laajat tutkimisvelvoitteet kyseessä olevasta vyöhykkeestä riippumatta. Nämä velvoitteet olisivat selvästi tiukemmat kuin yhteisön lainsäätäjän oli tarkoitus asettaa jäsenvaltioille direktiivillä 91/676 maatalousalalla. Direktiivissä 80/68 käyttöön otettu suojelujärjestelmä korvaisi osittain direktiivissä 91/676 erityisesti käyttöön otetun järjestelmän.

103 Direktiivin 80/68 tällaista tulkintaa ei siis voida hyväksyä.

104 Espanjan viranomaiset eivät näin ollen ole kyseisen direktiivin perusteella velvollisia saattamaan kyseessä olevien kasvatustilojen lietelannan käyttämistä maataloustarkoituksiin tässä direktiivissä säädetyn lupamenettelyn alaiseksi eivätkä näin ollen suorittamaan kyseessä olevalla alueella hydrogeologista tutkimusta.

105 Näin ollen direktiivin 80/68 rikkomista koskevat väitteet on hylättävä.

Direktiivin 80/778 rikkomista koskevat väitteet

Asianosaisten lausumat

106 Komissio väittää, että useissa Baix Terin alueen kunnissa on ylitetty useaan kertaan direktiivin 80/778 liitteessä I olevan C kohdan 20 kohdassa nitraateille vahvistettu enimmäispitoisuus 50 mg/l, minkä Espanjan viranomaiset ovat myöntäneet 13.7.2000, 1. ja 15.2.2001, 15.3.2001, 3.12.2001 ja 29.1.2002 päivätyissä kirjeissään.

107 Espanjan hallitus toteaa, että Katalonian itsehallintoalue on laatinut nitraattien pilaamien vesien parannussuunnitelman, joka ilmenee vesivaroja koskevista tutkimuksista ja useista analyyseista sekä suojelutoimenpiteistä, jotka on toteutettu Katalonian vesilaitoksen alaisuudessa. Baix Terin alueelle on perustettu valvontaverkosto, jossa suoritetaan 28 analyysi joka kolmas kuukausi. Vuonna 2003 tässä verkostossa suoritetuista analyyseista 73 prosenttia antoi tulokseksi alle nitraattipitoisuuden 50 mg/l. Vastaavia ponnistuksia on tehty typpiyhdisteiden esiintymistä Géronen maakunnan pohjavesissä koskevien analyysien osalta. Näiden toimenpiteiden vielä riittämättömät tulokset selittyvät osittain Kataloniaa viime vuosina kohdanneen merkittävän kuivuuden perusteella. Karjankasvatustiloja on kuitenkin valvottu tiukemmin. Useissa kunnissa työskenneltiin vuonna 2002 myös niiden ongelmien korjaamiseksi, joita aiheutui juomaveden hankinnalle. Muissa verkostoissa esiintyvät ongelmat ratkaistaneen pian.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

108 Kuten yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, direktiivin 80/778 7 artiklan 6 kohdassa ei säädetä pelkästään huolellisuusvelvollisuudesta, vaan siinä säädetään velvollisuudesta saavuttaa tietty tulos (asia C-316/00, komissio v. Irlanti, tuomio 14.11.2002, Kok. 2002, s. I-10527, 37 kohta).

109 Espanjan hallitus ei kiistä sitä, että nyt esillä olevassa kanteessa tarkoitetulla vyöhykkeellä otetuista vesinäytteistä 30–40 prosenttia sisältää nitraattipitoisuuden, joka ei noudata direktiivin 80/778 liitteessä I olevan C osan 20 kohdassa vahvistettua raja-arvoa 50 mg/l. Tämä hallitus myöntää myös muun muassa, että tietyissä kunnissa, erityisesti Albonsin, Parlavàn, Rupiàn ja Foixàn kunnissa, ei ole noudatettu tämän direktiivin mukaisia velvoitteita muuttujan "nitraatit" osalta.

110 Vaikka Espanjan viranomaisten toteuttamat toimenpiteet näyttävätkin parantaneen yleisesti juomavedeksi tarkoitettujen vesien laatua Baix Terin alueella, niiden avulla ei kuitenkaan voida osoittaa, että direktiivin 80/778 7 artiklan 6 kohdan mukaisia velvoitteita on noudatettu.

111 Siitä Espanjan hallituksen esittämästä seikasta, että kyseessä olevalle väestölle aiheutunut terveysriski olisi pienentynyt tiedotuskampanjan ansiosta, on todettava, että se ei mitenkään vapauta Espanjan viranomaisia niille direktiivin 80/778 nojalla kuuluvasta velvollisuudesta saavuttaa tietty tulos.

112 Näin ollen direktiivin 80/778 rikkomista koskevat väitteet ovat perusteltuja.

113 Edellä todetuista seikoista johtuu, että koska Espanjan kuningaskunta

— ei ole suorittanut ennen Baix Terin alueella sijaitsevien sikaloiden rakentamista tai ennen niitä koskevien hankkeiden muuttamista mitään niiden ympäristö-

vaikutusten arviointia, kuten direktiivin 85/337 2 artiklan ja 4 artiklan 2 kohdassa edellytetään, sellaisena kuin tämä direktiivi oli alkuperäisessä versiossaan

— on sallinut ylittää direktiivin 80/778 liitteessä I olevan C osan 20 kohdan mukaisen nitraattimuuttujan suurimman sallitun pitoisuuden useissa yleisissä vedenjakelujärjestelmissä Baix Terin alueella kyseisen direktiivin 7 artiklan 6 kohdan vastaisesti,

se ei ole noudattanut kyseisten direktiivien mukaisia velvoitteitaan.

114 Muilta osin kanne on hylättävä.

Oikeudenkäyntikulut

115 Yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 69 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut. Saman työjärjestyksen 69 artiklan 3 kohdassa säädetään, että jos asiassa osa vaatimuksista ratkaistaan toisen asianosaisen ja osa toisen asianosaisen hyväksi tai jos siihen on muutoin erityisiä syitä, yhteisöjen tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntikulut jaettaviksi asianosaisten kesken tai määrätä, että kukin vastaa omista kuluistaan.

116 Nyt esillä olevassa asiassa on otettava huomioon, että kannetta ei ole hyväksytty kaikilta niiltä osin, joilta komissio on vaatinut jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämisen toteamista.

117 Espanjan kuningaskunta on siis velvoitettava korvaamaan kaksi kolmasosaa kaikista oikeudenkäyntikuluista. Komissio on velvoitettava vastaamaan kolmasosasta oikeudenkäyntikuluja.

Näillä perusteilla yhteisöjen tuomioistuin (kolmas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) Koska Espanjan kuningaskunta ei ole suorittanut ennen Baix Terin alueella sijaitsevien sikaloiden rakentamista tai ennen niitä koskevien hankkeiden muuttamista mitään niiden ympäristövaikutusten arviointia, kuten tiettyjen julkisten ja yksityisten hankkeiden ympäristövaikutusten arvioinnista 27 päivänä kesäkuuta 1985 annetun neuvoston direktiivin 85/337/ETY 2 artiklassa ja 4 artiklan 2 kohdassa edellytetään, ja koska se on sallinut ylittää juomaveden laadusta 15 päivänä heinäkuuta 1980 annetun neuvoston direktiivin 80/778/ETY liitteessä I olevan C osan 20 kohdan mukaisen nitraattimuuttujan suurimman sallitun pitoisuuden useissa yleisissä vedenjakelujärjestelmissä Baix Terin alueella kyseisen direktiivin 7 artiklan 6 kohdan vastaisesti, se ei ole noudattanut kyseisten direktiivien mukaisia velvoitteitaan.

2) Kanne hylätään muilta osin.

3) Espanjan kuningaskunta velvoitetaan vastaamaan kahdesta kolmasosasta kaikista oikeudenkäyntikuluista. Euroopan yhteisöjen komissio velvoitetaan vastaamaan kolmasosasta oikeudenkäyntikuluja.

Allekirjoitukset